

ETT NORDISKT SJÖFÖRSVAR¹

Av kommendör STIG H:SON-ERICSON, Stockholm

DET kan synas tämligen obefogat att i nuvarande läge behandla frågan om ett nordiskt sjöförsvaret. Grunderna för en samordning av de nordiska ländernas försvarskrafter vila ytligt sett på formerna för det politiska samarbetet. Dessa ha veterligen icke ännu lämnat kannstöperiets stadium. Erfarenheten har emellertid visat, att sistnämnda former i icke ringa mån måst tillrättaläggas efter de operativa och tekniska möjligheterna att samordna försvaret. Försvarets samordnande är i sin tur beroende av möjligheterna och formerna för de enskilda försvarsgrenarnas samverkan.

Det är ett faktum, att en av de primära orsakerna till förbundsstaters och alliansers uppkomst alltid har varit behovet av ett gemensamt försvar. En granskning av olika utvecklingsskeden i de samtida förbundsstaternas tillkomst visar, att även om man från början tänkt sig helt skilda försvar, ha yttre omständigheter så småningom lett till en mer eller mindre intim sammansvetsning av försvarskrafterna eller i varje fall till en väl reglerad samverkan under gemensamt befäl. Även när den politiska samverkan stannat vid tillfälliga allianser, har det visat sig nödvändigt att under krigets tryck samordna de förbundna stridskrafterna under gemensamt befäl — särskilt där taktisk samverkan kan ifrågakomma — trots att man i det längsta hoppats att kunna undvika detta.

Någon anledning att befara en nordisk isolering från yttrevärlden, därest ett förbund av något slag komme till stånd, förefinnes icke — av erfarenheterna att döma. Ur försvarssynpunkt är förhållandet det motsatta. Ett starkt försvar ökar förutsättningarna för allianser, antingen det skulle gälla »atlantisk» samverkan eller något annat slag. Under inga omständigheter bör dock ett nordiskt samgående, hur det än utformas, vara konjunkturbetonat. Det måste byggas på lång sikt och med ett enda mål: Nordens integritet.

¹ Denna och efterföljande uppsatser syfta till att konkretare än hittills skett undersöka möjligheterna till ett nordiskt försvar. Red. vill tillfoga att de tre fackmännens uppsatser äro skrivna oberoende av varandra.

Fordrar ett samgående i syfte att gemensamt försvara Nordens integritet upprättandet av en nordisk förbundsstat eller är någon annan form för politisk samverkan tillfyllest?

*

I de fall, då försvaret är ledmotivet för åstadkommande av ett förbund — d. v. s. i praktiskt taget samtliga fall — måste det finnas *en inbördes garanti* för att delstaterna göra vad på dem ankommer såväl i fredstid som i farans stund. Samverkan får icke stanna vid en fasad av pakter, ord och banketter. »Ty det är ett *conditio sine qua non* för att Nordens enhet ska bli konkret verklighet i stället för fromt önskemål, att för vart och ett av länderna ingen tvekan eller tvetydighet finns i inställningen till det nationella försvaret. Utan viljan att till det yttersta värja sig själv borgar intet för sammanhållningen i ett Nordens förenade värn mot yttre fara», säger Richard Sandler i sin temperamentsfulla skrift »Nordens sak är vår», 1943.

I de fall, då varje delstats försvar bygges upp med hänsyn till förbundets gemensamma försvar, kan läget bli hopplöst, om en stat sviker. Gör man det tankeexperimentet, att en av staterna i ett nordiskt förbund koncentrerade sig på lantförsvaret, en annan på sjöförsvaret och en tredje på flygvapnet, skulle en makts utblivande betyda katastrof för samtliga. Naturligtvis måste och kan en så extrem lösning undvikas. I fråga om fördelningen av uppgifter inom sjöförsvaret uppstår emellertid ett liknande problem. Om de olika staternas lokala sjöstridskrafter, som i det följande närmare utvecklas, tilldelas försvaret av olika områden — Ålandsförträngningen, Östersjöinloppen etc. — fordras det ovillkorligen att var och en gör sin plikt. Eljest uppstår blottor av ödesdiger verkan.

Ur försvarets synpunkt fordras alltså — oberoende av stridskrafternas organisation och formen för den politiska samverkan — att den sistnämnda har bindande karaktär. Om detta icke kan åstadkommas (det är politikernas sak) blir den till mer skada än nytta, enär den inger förhoppningar om ömsesidigt stöd, som kanske uteblir och därmed leder till uppenbara katastrofer.

Garantier måste också åstadkommas i fråga om de skilda staternas vilja och förmåga att vidmakthålla en försvarsmakt, som svarar mot de gemensamma uppgifterna eller mot de särskilda uppdrag, som i en allmän försvarsplan tilldelas dem. Härför måste med all sannolikhet finnas ett gemensamt kontrollorgan.

Det står vidare klart, att en *överledning* fordras för förbundets försvar.

I samtliga nuvarande förbundsstater är den högsta ledningen av försvaret koncentrerad i en hand. Sålunda är presidenten högste befälhavare för U. S. A:s armé och flotta — beträffande milisen dock först sedan den inkallats till förbundstjänstgöring. Ehuru det brittiska imperiets försvarskrafter äro tämligen löst inlemmade i det gemensamma försvarssystemet, lyda de nominellt under engelske konungen. I Schweiz utser förbundsförsamlingen i krig eller i övrigt, då så erfordras, en överbefälhavare för krigsmakten. I fred fyller försvarsministern — en av förbundsrådets sju medlemmar — denna befattning.

Till de nominella högste befälhavarnas förfogande stå i samtliga förbundsstater olika organ, såsom krigs- och marindepartement samt i U. S. A. skilda försvarskommissioner, i Storbritannien The Committee of Imperial Defence etc. I det brittiska imperiet ha dock de enskilda dominierna egna Defence Committees och egna överbefälhavare, som äro ansvariga för det lokala försvaret. För att säkra samverkan mellan moderlandets och dominiernas stridskrafter kommenderas officerarna till gemensamma högskolor. Växeltjänstgöring utnyttjas i stor utsträckning.

Vad särskilt de *marina stridskrafterna* beträffar, finner man huvudsakligen två olika former för den erforderliga samordningen. Det brittiska imperiets olika flottor — Storbritanniens, Australiens, Canadas, Indiens och Sydafrikanska unionens flottor — äro på en gång självständiga i förhållande till varandra och ändock barn av samma familj. Den brittiska flottans direkta ledning utövas av The Board of Admiralty i London. Australiens flotta lyder under de australiska Naval Board, vars ledare är den australiske försvarsministern. Liknande äro styrelseformerna för de övriga dominiernas och Indiens sjöstridskrafter. Sambandet med Storbritanniens flotta upprätthålles genom regelbundet utbyte av officerare och icke sällan även av fartyg. Det är en oskattbar fördel för denna samverkan, att inga språksvårigheter finnas. Inom de förbundsstater, som utgöra delarna av det brittiska imperiet, äro flottorna uppbyggda som i enhetsstaterna. Den amerikanska flottan är, i motsats till den brittiska, att betrakta som en enhetsstats flotta. Embryot till en Filippinernas flotta kan i detta sammanhang lämnas ur räkningen. Under presidenten utövar marinministern ledningen av marinen.

I fråga om den *marina organisationen* i förbundsstaterna är icke

mycket att inhämta. De två skilda principerna äro tydliga och ha praktiskt taget inga mellanformer. Å ena sidan finnas således skilda, men genom diverse åtgärder väl samarbetade flottor (det brittiska imperiet) — i fortsättningen användes härför benämningen ett *samordnat sjöförsvär* — och å andra sidan en gemensam flotta liksom inom enhetsstaten — ett *gemensamt sjöförsvär*. Man bör utgå ifrån, att olika principer icke komma att tillämpas i fråga om de tre försvarsgrenarna. Det bör genomgående bli en »samordnad försvarsorganisation» eller en »gemensam försvarsorganisation». En samordnad försvarsorganisation innebär icke en lättnad av förpliktelserna i förhållande till en gemensam. Det är endast fråga om formen för det samfälliga försvärets organisation. En »begränsad försvarsgemenskap» är i princip ingenting att sträva efter.

Det framgår av de samtida förbundsstaternas tillkomst, att försvarsorganisationerna i de flesta fallen utbyggts *etappvis* både i fråga om samordnad och gemensam försvarsorganisation. Man har i allmänhet låtit organisationen växa fram på ett naturligt sätt utan alltför bryska eller provocerande former, som skulle kunna sára delstaternas nationella medvetande. Denna utvecklingsform bör av många skäl eftersträvas även i fallet Norden. En samordnad försvarsorganisation synes därför allmänt sett vara att föredra framför en gemensam sådan, åtminstone som utgångsorganisation.

I detta sammanhang må uppmärksamheten även riktas på det försvarssystem, som tagit sig uttryck i *allianser av olika slag*. Under det första världskriget samverkade brittiska, amerikanska, franska, italienska, ryska, japanska m. fl. sjöstridskrafter på den ena sidan, under det den andra sidan huvudsakligen utgjordes av tyska, österrikiska och turkiska sjöstridskrafter. Samverkan hade då huvudsakligen strategisk karaktär. I nu pågående krig finner man på ena sidan brittiska, amerikanska, franska, ryska, holländska, polska, norska m. fl. sjöstridskrafter och på den andra tyska, italienska och japanska. På de allierades sida har samverkan under detta krig ofta skett taktiskt.

Krigföringen i stort har praktiskt taget alltid stått under ledning av ett gemensamt råd, antingen det varit officiellt tillsatt eller tagit formen av täta konferenser med »flygande ambassadörer» eller t. o. m. »flygande» statsöverhuvuden och regeringschefer. Disponerandet av tillgängliga sjöstridskrafter förutsattes på basis av beslut av en enhetlig högsta krigsledning. Svårig-

heterna att åstadkomma en sådan, när det gäller ett förbund (eller en allians) av stater med starkt demokratiskt styrelseskick, få icke underskattas. En högsta krigsledning utgöres icke av överbefälhavare, försvarsgrenschefer och militära staber. Högsta krigsledningens stomme är statsöverhuvudet och regeringen. De militära organen äro en del av regeringens verktyg, liksom fallet är med en rad »civila» institutioner. Frågor, som röra den militära samverkan med andra stater, måste alltså i första hand avgöras av regeringen, som ensam har möjlighet att sluta internationella överenskommelser. Då det inom överskådlig tid måste betraktas som osannolikt, att Norden skulle få en gemensam regering, blir det således nödvändigt att finna en form för snabbt och effektivt samarbete mellan de nordiska ländernas regeringar. Särskilt gäller detta om utrikespolitiken. Häri ligger utan tvekan den största svårigheten. Löses den på ett tillfredsställande sätt, är det lätt att därefter organisera den militära samverkan. Detta gäller oberoende av vilken form, som väljes för den politiska samverkan. För den militära samverkan bör det bara finnas en form, nämligen den fullständiga. Detta betyder emellertid icke, att de militära styrkorna måste vara gemensamma. Fullständig samverkan kan äga rum även med nationella styrkor, under förutsättning att den genom ett flertal åtgärder är väl förberedd i fredstid.

För att underlätta samverkan av sjöstridskrafter har det visat sig lämpligt med en viss *områdesindelning*, varigenom vittgående sammanblandningar av olika länders sjöstridskrafter undvikits. Erfarenheterna från Medelhavet under det första världskriget voro tydliga nog. En exakt områdesindelning visade sig då nödvändig för att icke befälsförhållandena skulle bli kaotiska. Trots detta voro allvarliga friktioner mycket vanliga. Systemet funktionerade emellertid så småningom. Under det nu pågående världskriget vill det synas, som om en viss sammanblandning ägt rum, varvid dock gemensamt överbefäl konsekvent tillsatts inom de olika sjökrigsområdena. Vid valet av befälhavare har man tydligen följt principen, att de nationella intressena inom området gått före det inbördes förhållandet mellan de marina insatsernas storlek. När principen med områdesindelning tillämpas, får denna naturligtvis icke hindra »tyngdpunktsförskjutningar» till aktuella krigsskådeplatser. Varje sammanblandning av olika nationers sjöstyrkor fordrar dock långt drivna operativa förberedelser. Om gemensamma föreskrifter m. m. ligga till grund för utbildningen, underlättas samverkan, som fallet är inom det brittiska imperiets

olika flottor. Det allvarliga nederlag, som den allierade sjöstyrkan led mot japanerna i Javasjön i slutet av februari 1942, kan i viss mån tillskrivas dess heterogena sammansättning, olikartade utbildning m. m. Engelska, australiska, amerikanska och holländska fartyg ingingo vid detta tillfälle i en och samma sjöstyrka under befäl av en holländsk amiral.

I princip är det därför nödvändigt, att sjöstyrkor, som i krig beräknas operera tillsammans, redan i fredstid utbildas efter samma linjer. Det är också nödvändigt, att samverkan förberedes icke blott i staberna i form av gemensam operativ planläggning utan även genom samövningar, likartade taktiska system etc. Detta är självfallet endast möjligt, om ifrågavarande stater äro förenade i ett förbund (en allians), som icke riskerar att brista vid allvarliga påfrestningar. Slutligen bör den grundläggande ansvarsfördelningen vara noggrant reglerad redan i fredstid, så vitt möjligt enligt områdesprincipen med geografiska skillnadslinjer, som icke lämna möjlighet för tvekan, förväxlingar eller tvister. Detta krav är lättare att tillgodose ju mer det aktuella försvarsområdet är geografiskt sönderbrutet och styckat.

*

Det presumtiva nordiska försvarets huvuduppgift är att mot-sätta sig varje form av yttre våld mot Nordens självbestämmanderätt. Det kan icke bli frågan om att i detta sammanhang gå närmare in på de säruppgifter, som måste tilldelas försvarets olika delar för att de gemensamt skola kunna nå det önskvärda säkerhetstillståndet. Endast uppgifter, *som i större eller mindre utsträckning måste påvila Nordens sjöförsvaret*, skola göras till föremål för en kortfattad översikt.

Vid försvaret av statssammanslutningar är *en av grundförutsättningarna upprätthållandet av säkra inre förbindelser mellan dess olika delar*. I förbund med Schweiz, Sovjetunionens och U. S. A:s geografi har denna fordran icke vållat några större bekymmer, bortsett från de två sistnämnda staternas stora territoriella utsträckning. Det brittiska riket, däremot, har alltid brottats med enorma transportproblem. Dess sjö-(och flyg-)makt utgör alljämt den främsta garantin för att ifrågavarande grundförutsättningar icke rubbas.

En blick på Nordens karta ger oss omedelbart åtskilligt att tänka på i fråga om de inre förbindelserna. Behärska vi de oss omgivande haven (från sjön och luften) komma de att *förena* oss med

våra nordiska grannar. I motsatt fall komma haven att utgöra oöverstigliga barriärer. Detta förhållande får under inga omständigheter förbises. Det är å andra sidan ett uppenbart misstag att beteckna de nordiska staterna såsom geografiskt föga sammanhörande. »Det torde icke finnas någon stat i världen, som geografiskt har en så disparat karaktär som en nordisk förbundsstat skulle få», uttalar professor Tingsten i sin skrift »Debatten om nordisk enhet», 1943. Detta är en sanning med många och betydelsefulla modifikationer. Det är ett historiskt faktum, att den »motliggande kusten» alltid utövat stor dragningskraft på en kuststat. Den maktställning, som uppnås, om »motliggande kust» och de mellanliggande sjöförbindelserna behärskas, är väl dokumenterad. Man behöver bara peka på Italien—Nordafrika, Frankrike—Nordafrika, Japan—Korea. Vår egen historia är icke heller utan bevis för denna sats. Det är av samma skäl en betydande styrka, om två förbundna stater vända kusterna mot varandra — under förutsättning att de behärska mellanliggande vattenvägar.

Sverige, Norge och Finland ha direkta landförbindelser. Danmark — och Island — kan endast nås över sjön. Landförbindelserna mellan Sverige och Finland äro emellertid svaga ur transportsynpunkt. Kapaciteten är liten och olika spårvidd försvårar ett rationellt ordnande av kommunikationerna. Erfarenheterna från de sista åren visa, att ett gemensamt försvar skulle kräva betydande sjöförbindelser mellan de båda länderna. Beroende bl. a. på krigsfallet samt isförhållandena i Bottniska viken kunna dessa förbindelser läggas antingen norr eller söder om Ålandshav. Eftersom ett gemensamt försvar under alla omständigheter kräver, att *Bottniska viken betraktas som ett nordiskt innanhav*, såväl ur internationellrättslig som försvarssynpunkt, böra förbindelserna mellan Sverige och Finland i första hand spännas över Bottniska viken. Vintern med dess isläggning kräver dock under alla omständigheter, att särskild uppmärksamhet även ägnas landförbindelsernas förbättrande. Våra egna östersjööar, Gotland och Öland, samt den danska Bornholm måste samtliga förbindas med det nordiska fastlandet över sjön. Inte ens Storbritannien har kunnat underhålla exempelvis Malta endast genom luften. Man får heller icke bortse från behovet av skydd för kusttrafiken, som måste hållas i gång för att underlätta förbindelserna mellan vårt eget lands olika delar. Detsamma är förhållandet i Norge.

Sjöförbindelserna mellan Sverige och Danmark, ha en säregen karaktär och fordra särskild uppmärksamhet, då de icke i någon

utsträckning kunna avlastas genom än så obetydliga landförbindelser. Liknande äro förhållandena mellan Danmark och Norge; bortsett från transiteringsmöjligheterna över Sverige finnas endast sjöförbindelser att tillgå. Den långa direkta landkontakten mellan Sverige och Norge skapar förutsättningar för betryggande förbindelser mellan de båda enheterna på Skandinaviska halvön. Likväl kunna dessa landförbindelser knappast göras så säkra (ex.-vis för anfall från luften) och så omfattande, att icke krav kunna uppstå även på sjöförbindelser, dels mellan Sverige och Norge över västkusten och dels mellan Norge och Finland runt kalotten. Härtill kommer, att förbindelserna mellan Norges nordliga och sydliga delar i stor utsträckning måste gå sjöledes längs norska kusten. Vid en gemensam försvarsplanläggning kan möjligen de svenska järnvägarna och landsvägsnäten uppta någon del av det norska trafikbehovet. Detta förutsätter dock, att Sveriges egna landkommunikationer kunna avlastas genom en säkerställd kusttrafik i Östersjön och Bottniska viken. Det är således utomordentligt stora vattenområden och förbindelselinjer till sjöss, som måste försvaras, för att Norden skall kunna betraktas som en militärgeografisk enhet. Nordens totala sjögräns (utom Island) längs territorialvattengränsen omfattar 7,800 km., dess landgräns endast 1,300 km. Som jämförelse må nämnas, att U. S. A:s sjögräns är 7,800 km. samt att Tysklands, Italiens och Spaniens sammanlagda utgöra 7,300 km. Spaniens landgräns är 1,200 km. och Italiens 1,000 km. Som en ytterligare jämförelse må nämnas, att förhållandet mellan längden på Sveriges sjö- och landgränser är som 5 : 4, under det att motsvarande förhållande för Norden i dess helhet är som 16 : 3. Ytan av de vattenområden, som måste försvaras uppgår till mer än hälften av hela vårt lands yttinnehåll. Att Norden kräver ett starkt marint försvar är tämligen uppenbart, liksom att kustförsvaret måste ges en dominerande plats i fråga om alla tre försvarsgrenarna.

För att tillgodose skyddet av Nordens »inre» sjöförbindelser och härigenom *skapa den nödvändiga geografiska enheten Norden* fordras bl. a. att ett säkert lås upprättas vid inloppen till Bottniska viken. Sjöförbindelserna mellan Sverige och Finland över den stängda havsarmen skulle härigenom behöva skyddas endast mot anfall från luften (bomber, torpeder och minor). För skyddet av förbindelserna med Gotland och Bornholm samt i någon mån även med Öland fordras relativt starka sjöstridskrafter med möjlighet att operera till sjöss i hela västra delen av Östersjön. Farvattnen

mellan Skåne och Jylland äro särskilt lämpade för ett marint positionsförsvär med lokalt rörliga specialfartyg av olika slag i ytterzonerna. Ett starkt försvär i detta område sträcker sina verkningar ut över Kattegatt och underlättar skyddet av förbindelserna i Västerhavet. Dessa säkras bäst genom omfattande minfält och beredskapsstyrkor av olika slag. Eskortering kan bli erforderlig med hänsyn till minor, ubåtar och flygstridskrafter. Raider av övervattensfartyg äro icke heller uteslutna. De fordra snabba motstötare av sjögående stridskrafter. Skyddet av förbindelserna längs den norska kusten samt mellan Norge och Finland runt kalotten kan komma att kräva betydande sjöstridskrafter av olika slag.

Redan det uppställda kravet på säkra inre förbindelser mellan Nordens olika delar — bortsett från Island — uppvisar således ett starkt behov av sjöstridskrafter av olika slag. Detta behov kan leda till, att ett försvarsförbund mellan Nordens stater kräver större marina stridskrafter än vad som eljest erfordras för varje stat för sig.

Självfallet komma dessutom *Nordens yttre förbindelser med andra länder och statsblock* att spela en betydande roll. Man bör förutsätta, att Norden kan komma att bilda en regional sammanlutning, ingående i ett större system av stater. Nordens sjöstridskrafter komma dock knappast att få den omfattningen, att de ensamma kunna överta skyddet av sistnämnda förbindelser. Endast i kusthaven¹ kunna förbundna stater ställa ett sådant krav på Nordens sjöstridskrafter. Ett visst mått av rörliga stridskrafter måste därför avses för sådana uppdrag, som åtminstone inom en del av de berörda områdena kunna kombineras med skyddet av de inre förbindelserna.

Det återstår att beröra de nordiska sjöstridskrafternas del i det direkta *försväret mot invasionsanfall av olika slag.* Med utnyttjande av de säregna geografiska förhållandena gäller det att *begrensa eller avskärma de kuststräckor, som kunna bli föremål för invasionshot.* Inloppen till Östersjön äro av den allra största betydelse. Kan ett inträngande i Östersjön förhindras under ett krig

¹ Alla oss omgivande randhav falla numera under begreppet kusthav. Till öppna hav kunna ur militär synpunkt endast hänföras oceanerna. Flygvapnet och den ökade användningen av undervattensvapen ha skjutit ut gränsen mellan kusthaven och de fria vattnen så långt, att ett nordiskt sjöförsvär under alla omständigheter blir hänvisat till att operera i kustfarvattnen (d. v. s. Östersjön, Kattegatt, Skagerrack och de norska territorialvattnen). Dess struktur bör avpassas härtill.

med utombaltiska stater, avlastas försvaret ett avsevärt kustområde. En spärr mellan Jylland och norska kusten är på samma sätt en säkerhetsfaktor för norska kusten mellan Kristiansand och Fredrikstad, svenska västkusten och jylländska ostkusten. Den skulle sålunda tjäna ett trefaldigt ändamål. Detsamma gäller endast i begränsad utsträckning Nordsjö- och Atlantkusten vid krig mot Östersjöns stormakter, som båda ha konstgjorda förbindelser mellan Östersjön och de yttre sjöfronterna. Bottniska vikens kuster, däremot, kunna anses helt tryggade, därest låset kring Åland håller.

Maktkombinationerna äro emellertid många och lägets utveckling alltför ovisst för att ett sjöförsvaret skulle kunna byggas upp uteslutande med tanke på möjligheten att effektivt dra till dessa regler. Hur än situationen kommer att gestalta sig, är det dock säkert, att maktmedel, som medge en spärrning av ifrågavarande genomfarter, kunna bli av utomordentlig betydelse för försvaret av Norden. I de flesta tänkbara krigsfall äro sådana spärrar helt enkelt nödvändiga för att försvarsproblemen skola kunna lösas. Härvidlag sammanfalla alltså försvarsbehoven i fråga om invasionsföretag med vad som ansetts nödvändigt för skyddet av sjöförbindelserna.

Men även frontala anfall mot Nordens öppna kuster måste kunna avvisas. Överstelöjtnant T. Holm har i sin välskrivna bok »Norden och världen» förenklat problemet på följande sätt: »Nordens gränser utgöras till övervägande del av havskuster. Häri ligger en oskattbar fördel. Det är vida svårare att invadera över hav än över land, ja havet är numera den enda gräns, som har karaktären av strategisk barriär.» Härtill måste göras det betydelsefulla tillägget, att denna gräns måste ha ett starkt försvar för att bli en strategisk barriär.

Förutsättningarna för ett sådant försvar av Norden äro relativt gynnsamma. Den finska sydkustens begränsade utsträckning och utpräglade skärgårdskaraktär medger organiserandet av ett positionsförsvar med inslag av rörliga kraftenheter, huvudsakligen enligt de principer, som hittills tillämpats på denna kuststräcka. Under förutsättning, att låset kring Åland är hållfast, skulle de långa kuststräckorna i Bottniska viken vara undandragna invasionshot. Först om en fiende framträngt till endera av dess stränder, kan det bli frågan om att skydda motliggande kust för anfall över detta »innanhav».

Annorlunda ställer sig förhållandena på svenska Östersjökusten

och i fråga om de svenska och danska öarna. De ligga öppna för invasion såväl ost- som sydifrån. För deras skydd krävs ett försvarssystem, vars gräns — i den mån man kan tala om gränser i detta sammanhang — sträcker sig från trakten av Åbo skärgård ost Gotland, runt Bornholm och fram till de sydligaste danska öarna. Havsområdet väst och nord om denna ungefärliga linje ligger helt inom det nordiska försvarets intressesfär. Lägen kunna även uppstå, då en spärr tvärs över Östersjön med Gotland som pivå vore att föredra framför den längsgående »barriären». De faktorer, som öva inflytande på var denna linje skall dras, äro, förutom de sannolika anfallsriktningarna, i första hand de marin- (och flyg-)stridskrafter, som stå till förfogande; vidare havstopografiska och klimatiska förhållanden m. m. Särskilt utövar möjligheten att utlägga minor samt uppträda med ubåtar och motor-torpedbåtar ett betydande inflytande. Även det bakomliggande landet och dess försvar sträcker sina verkningar utåt över havet. Förekomsten av flygbaser och kustbatterier, öar och skärgårdar, örlogsbaser m. m. övar inflytande på de marina dispositionerna. Det gäller för flottan att i samverkan med de andra försvarsgrenarna hålla maktmedel i sjön, tillräckligt starka för att kunna hävda överhögheten inom området i fråga. För detta ändamål krävs sjöstridskrafter av relativt stor omfattning.

Försvaret av svenska västkusten mot invasion västerifrån hänger samman med försvaret av Jyllands ost- och nordkust samt Norges Sörlandskust. Ledningen av sjöförsvaret inom det vattenområde, som begränsas av nyssnämnda kuststräckor, Skagerack och Kattegatt, måste ligga i en hand och vara av icke obetydlig styrka.

De danska farvattnen söder om Hanstholm utgöra ett område för sig. Jylländska västkusten anses dock relativt lätt att försvara mot invasionsförsök, enär den erbjuder dåliga landstigningsmöjligheter, åtminstone i fråga om för större urskeppningar lämpade hamnar.

Hela norska Atlantkusten från Lindesnäs till Vestfjorden är ett för Nordens försvar utomordentligt viktigt område. Det tyska försvarssystemet med talrika fasta kustartilleribatterier och en slagkraftig sjöstyrka längst i norr öppnar möjligheter till intressanta studier. Den norr härom liggande »kalottkusten» sträcker sig fram till Fiskarhalvön och omfattar huvudsakligen norska farvatten men även den lilla finska kustremsan vid Petsamo. Dess försvar erbjuder samma problem som Norges västkust, ehuru den ur inva-

sionssynpunkt knappast är lika utsatt som den sistnämnda. Vägfattig och svårframkomlig terräng samt kustens och klimatets säregna typ innebära i och för sig ett visst hinder.

Denna kortfattade översikt av det hypotetiska nordiska sjöförsvaret och dess uppgifter visar en mäktig omfattning. Skyddet av de inre förbindelserna mellan de särskilda staterna och försvaret mot invasion står i första rummet, skyddet av de yttre förbindelserna i det andra. Man har all anledning att fråga sig, om Nordens krafter räcka till för dessa uppgifter.

Vid denna anhalt av studierna framstår det som en nödvändighet att behandla frågan om *sjöstridskrafternas organisation*. Skall Norden skyddas av ett samordat sjöförsvaret eller av ett gemensamt sjöförsvaret? Ehuru politiska och andra skäl kunna öva stort inflytande på denna fråga, är det nödvändigt att i första hand lägga de *operativa synpunkterna* till grund för bedömandet.

Av det föregående framgår, att det nordiska sjöförsvaret blir ett *typiskt områdesförsvaret*. Den militärgeografiska strukturen pekar på specialisering av sjöstridskrafterna. Det ligger i sakens natur, att stridskrafter, som äro ägnade att försvara de grunda och trånga strategiska förträngningarna, icke lämpa sig för strid till sjöss vare sig i Östersjön eller på norska atlantkusten. Och vice versa.

Innan man går frågan närmare in på livet, måste det också konstateras, att det Nordiska sjöförsvaret måste ha sådan styrka, att alla de berörda områden samtidigt kunna försvaras. En viss tyngdpunktsförflyttning, d. v. s. omgruppering av områdesförsvaret, kan dock beräknas bli möjlig, så länge Östersjöinloppen behärskas av Norden. Vikten av att så är fallet kan inte nog understrykas. Ett hot mot Norden österifrån kan utsträckas till en samtidig omfattning från norr och väster. Detsamma gäller ett hot från söder. Endast vid ett primärt hot västerifrån finns det utsikter att i Östersjöinloppen effektivt skärma av hela Östersjö-kusten.

Härmed är man framme vid, att det under alla omständigheter krävs lokala sjöstridskrafter, i fråga om materiel, personal och utbildning lämpade efter särskilda kustfarvatten. Det kommer att visa sig, att ifrågavarande »lokala» uppgifter inom vissa områden bli omfattande och fordra avsevärda styrkor. Det är därför troligt, att varje land för sig tvingas begränsa uppsättandet av rörliga sjöstyrkor, som äro oberoende av särskilda områden. Desto större vikt kommer det då att ligga på att dessa styrkor avpassas

för gemensamt uppträdande. Kravet på möjligheten att kunna koncentrera försvaret måste lösas genom samordning av de rörliga sjö- (och flyg-) stridskrafter, som stå till buds. I en del fall kan man visserligen räkna med en förstärkning genom omgrupperingar av lokala sjöstridskrafter från områden, som icke äro aktuella, »tyngdpunktförskjutningar». Dessa kunna dock aldrig beräknas bli tillfyllest.

Det anförda visar likväl, att det knappast finns skäl för att komplicera försvarets organisation med en långt driven sammanlagning av sjöstridskrafterna. Lokalförsvarsuppgifterna komma att utgöra en betydande del av det hela. Operativa synpunkter tala för att ett *samordnat sjöförsvär* kan lösa de föreliggande uppgifterna.

Det gäller därför närmast att undersöka, dels hur arbetsfördelningen kan tänkas organiserad, dels om varje stat för sig kan anses vara mäktig att lösa sina lokala uppgifter, och samtidigt bidra till en rörlig styrka avsedd för gemensamt uppträdande, där så krävs.

En sådan undersökning måste baseras på en mångfald faktorer av strategisk och ekonomisk art. Det är icke möjligt, att inom ramen för denna studie ens närma sig detta vittomfattande problem, vars lösning i väsentliga delar måste anstå tills freden är ett faktum. Så mycket bör dock sägas, att det ur sjömilitär synpunkt är möjligt att finna godtagbara utvägar på basis av ett samordnat försvär. Självfallet kan detta icke ske med mindre än att viljan till samarbete är så stark, att prestigehänsyn icke göra sig gällande på det helas bekostnad. Detta är särskilt brännbart i områden, där styrkor från två eller flera nationer måste samarbeta redan i lokalförsvaret. Så är fallet exempelvis i Nordens strategiska förträngningar och i Västerhavet, där såväl svenska och norska som danska försvarsintressen sammanstråla.

Om man bortser från den långa norska atlantkusten, komma de svenska sjöstridskrafterna naturnödvändigt att beröras av praktiskt taget samtliga marina försvarsproblem i Norden. I samverkan med sjöstridskrafter från de övriga nordiska länderna ligger det likväl inom möjligheternas ram att lösa uppgifterna. Endast i fråga om ovannämnda atlantkust måste ett frågetecken utskrivs. Flera militära skribenter ha visserligen yttrat sig i positiv riktning i fråga om Norges potentiella möjligheter att skydda sin långa kust. »Av dessa områden är Norges västkust», säger T. Holm i förut citerat arbete, »den mest lättförsvrade på grund av be-lägenheter innanför ett vidsträckt svårnavigabelt hav och på

grund av strändernas brutna beskaffenhet.» I överste W. Kleens uppsats i »Nordens Förenta Stater» framhålles, att »Norges västkust bildar en naturlig kustfästning, där dessutom ett starkt kustförsvar uppstått som en följd av det pågående kriget». Båda dessa uttalanden förefalla emellertid väl optimistiska. Utan att ingå på några detaljer, kan man göra det uttalandet, att försvaret av dessa kustfarvatten och den där framgående trafiken kräver stridskrafter, som kunna bedömas ligga på eller t. o. m. över gränsen för Norges förmåga att anskaffa och underhålla. Det är därför ej utslutet, att ett samfällt nordiskt försvar i fråga om denna kuststräcka kräver insats av sjöstridskrafter från övriga länder i Norden.

Vid en mera detaljerad granskning av den naturliga uppgiftsfördelningen finner man, att Sverige genom sitt centrala läge i Norden måste åta sig lejonparten av de föreliggande uppgifterna. Även andra skäl tala för att den svenska flottan, därest en mer eller mindre intim samverkan kommer till stånd, blir kärnan i det nordiska sjöförsvaret, särskilt i fråga om de rörliga sjöstridskrafter, som icke avses vara bundna av lokalförsvaret. De skisserade uppgifterna kunna dock knappast lösas utan en ökning av det nuvarande (och under byggnad varande) svenska fartygsbeståndet. Särskilt är detta fallet i fråga om de lätta fartygen. Det måste dock särskilt framhållas, att de för samverkan med sjöstridskrafterna avsedda flygförbanden samtidigt måste avsevärt utvidgas. I Finland och Danmark synas förhållandena vara likartade de svenska. De oundvikliga kraven på utvidgningar av flottorna äro tämligen begränsade. I Norge ligger saken, som tidigare nämnts, något annorlunda till, då dess kuststräcka utgör hälften av Nordens samfälliga kust, om Bottniska viken utelämnas.

Mot bakgrunden av vad som framförts i denna kortfattade studie är man berättigad att bidra till svaret på den i början uppställda frågan med, att *upprättandet av en nordisk förbundsstat* (gemensam förbundsstatsledning, gemensamt försvar etc.) *icke är nödvändigt för att åstadkomma ett nordiskt sjöförsvaret*. Det är icke heller sannolikt, att en liknande granskning av samverkanskravet i fråga om lant- och flygstridskrafterna skulle leda till ett annat resultat. Andra, mindre kategoriska former synas ur försvarssynpunkt kunna vara tillfyllest. Förutsättningen härför är dock det oundgängliga uppfyllandet av en rad i det föregående nämnda fordringar rörande samverkan i fred och krig. Främst av alla står, dels att utrikespolitiken samordnas, dels att *det ömsesidiga biståndet måste få karaktären av bindande förpliktelser*.